

správou NPÚ se vyskytují závady a problémy, jejichž řešení přesahuje možnosti jejich správců. Jednoduše z toho důvodu, že na jejich odstranění dlouhodobě chybějí peníze.

Kasteláni postrádají už celá léta přiměřené prostředky na to, aby se mohli systematicky a rozumně starat o svěřené národní klenoty s péčí řádného hospodáře. Národnímu památkovému ústavu se v posledních letech sice podařilo radikálně zvýšit objem investic, především z evropských zdrojů na nejvíce zanedbané nebo dlouho opomíjené objekty. Pro památky jsou to ale někdy zdroje velmi problematické. Soutěží se nejnížší cena a požaduje se přirozeně nejvyšší kvalita. Krátké termíny a tlak peněz pak mohou památky ohrozit. Naproti tomu průběžná, kontinuální péče a v přiměřených objemech prováděná pravidelná údržba by dokázaly udržet památky trvale v dobrém stavu. Řešením je jediné stálý, přiměřený a pravidelný přísun financí správám památkových objektů. V tomto ohledu by zpráva o stavu a situaci českých a moravských státních hradů a zámků měla pravidelně doléhat ke sluchu zřizovatele i zástupců politických stran a měla by se stát informací uplatňovanou v debatách o státním rozpočtu.

Národní památkový ústav jako instituce pověřená důležitým úkolem spravování více než stovky hradů, zámků a dalších památkových objektů, neviditelnějších historických pokladů země, by měl disponovat spolehlivým přehledem o jejich stavu, fungování, aktuálních potřebách a o výkonu jejich správ. Právě tento přehled dokáže v dostatečné míře zajistit systematická inspekční činnost. Ukázalo se, že její struktura zcela odpovídá potřebám instituce a její výsledky a výstupy ve formě zpráv, dokumentačního materiálu a doporučení se mohou stát nepostradatelným nástrojem kontroly a řízení. Je pozoruhodné, že povaha inspekční činnosti v obecné rovině odpovídá postulátům interního auditu, jak jsou formulovány v zákoně. Konkrétní praxe interního auditu NPÚ však nezahrnula kontrolu specifických aspektů správy hradů a zámků. Zařazení inspekční činnosti do systému interního auditu se tak ukázalo jako správné a nutné.

Závěrem lze říci, že stav a úroveň praxe inspekční činnosti NPÚ do nemalé míry vypovídá o kvalitě řízení instituce jako celku. Popsaná systematická inspekční činnost ukázala jednoznačně svou důležitost a zároveň naznačila, že po některých změnách, které si žádá čas, zvláště pak po změně financování a po náležitém personálním posílení se bude schopna instituce Národního památkového ústavu postarat o výjimečný soubor svěřených kulturních památek ještě lépe než doposud.

PhDr. Zdeněk TROUP
ztroup@email.cz

Konference 50 let Úmluvy o ochraně světového dědictví UNESCO

(Krakov, 8.–10. června 2022)

Ve dvouletí 2022–2023 si celý svět připomíná padesát let od přijetí Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví Generální konferencí UNESCO na podzim 1972. Zprávy památkové péče nezůstávají pozadu a Úmluvě věnovaly 2. číslo ročníku 2022. K tak významnému výročí se ovšem vázalo množství akcí, zejména zahraničních, takže bylo od počátku zřejmé, že se k tématu ještě vrátíme. Jednou z prvních se stala konference 50 let Úmluvy o ochraně světového dědictví UNESCO s podtitulem Evropské úspěchy a výzvy, která se konala ve dnech 8.–10. června 2022 v Krakově, a následující zpráva se pokusí alespoň stručně zachytit její obsah.

Evropské země byly mezi prvními, které Úmluvu o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (dále jen Úmluva) ratifikovaly. Hned tři z prvních dvanácti statků zapsaných na Seznam světového dědictví UNESCO v roce 1978 se nacházejí v Evropě a Krakov je mezi nimi. Ostatně Polsko patří trvale k zemím, které péči o kulturní dědictví věnují velkou pozornost, a již v letech existence „železného opony napříč Evropou“ bylo v mezinárodní spolupráci se Západem aktivnější a úspěšnější než například někdejší Československo.¹ Samotný Krakov lze obrazně nazvat *mekkou památek*. I po pádu komunismu se právě zde konal vůbec první mezivládní summit střední a jihovýchodní Evropy o kulturním dědictví a v roce 2000 hostilo město výjimečnou konferenci o principech péče o stavební dědictví, jejímž výsledkem byla tzv. Krakovská charta. Nelze se proto divit, že právě krakovské Mezinárodní kulturní centrum (Międzynarodowe Centrum Kultury, dále jen MCK) společně s polským Národním komitétem ICOMOS bylo aktivní a přihlásilo se o pořádání široké mezinárodní konference věnované 50. výročí Úmluvy o ochraně světového dědictví.

Program obou konferenčních dnů, 9. a 10. června 2022, probíhal v budově MCK, přednášky byly proneseny v angličtině a v polštině, vše se simultánním tlumočením. Hlavním jednacím dnům předcházelo 8. června zasedání zástupců národních výborů organizace ICOMOS. Zastupováním Českého národního komitétu ICOMOS byl pověřen člen jeho Exekutivního výboru doc. PhDr. Martin Horáček, Ph.D. Účastníky uvítala ředitelka MCK, paní Agata Wąsowska-Pawlik² (obr. 1).

Ukrajina – kulturní dědictví v ohrožení

V důsledku napadení Ukrajiny Ruskou federací na konci února 2022 bylo jen logické, že do úvodu konference byl zařazen speciální aktuální blok *Ukrajina – kulturní dědictví v ohrožení* (originální anglické názvy čtenář najde na webových stránkách konference³). Tomuto bloku zde věnujeme větší prostor.

Ředitelka polského Národního ústavu památkové péče (Narodowy Instytut Dziedzictwa) prof. Katarzyna Zalasińska se věnovala činnosti Polského podpůrného centra pro kulturu Ukrajiny, které je příkladem institucionalizovaného státního podpůrného mechanismu. Otevřeně hovořila o tom, že téměř každá země má nějaká opatření k implementaci Haagské úmluvy, ale v praxi nejsme na aplikaci připraveni. V případě nečekaného konfliktu, jakým je ruská invaze na Ukrajinu, nebylo reálné potřebná krizová opatření „dohnat přes noc“. Polský ministr kultury však již dříve inicioval založení Podpůrného centra pro kulturu Ukrajiny, a to nyní koordinovalo i pomoc jiných zemí. V bilaterálních vztazích Polska a Ukrajiny je výhodou skutečnost, že v roce 1993 uzavřely smlouvu o spolupráci v oblasti kulturního dědictví. Shodou okolností bylo v roce 2018 v Polsku formulováno Varšavské doporučení komentující možnosti rekonstrukcí kulturního dědictví v postkonfliktní době,⁴ a to bylo v prvních týdnech války přeloženo i do ukrajinštiny jako jeden z výrazů morální podpory Ukrajiny. Polsko se svými historickými zkušenostmi z 20. století od prvních dnů války na Ukrajině zapojilo do pomoci ukrajinským kulturním institucím nejen své ústřední orgány a instituce, ale i památkáře z místních úrovní a společenské organizace, včetně Nadace kulturního dědictví.⁵ Na závěr prof. Zalasińska shrnula, že

■ Poznámky

1. Připomeňme, že například v roce 1965 byla Varšava místem, kde byl založen ICOMOS.
2. Paní ředitelce tímto velice děkuji za zpřesnění řady personálních informací a za poskytnutí fotografií, které MCK pořídilo v průběhu konference.
3. Event agenda, *50 Years of the UNESCO World Heritage Convention*, <https://unesco50.mck.krakow.pl/agenda/>, vyhledáno 9. 10. 2022.
4. Viz pracovní překlad dokumentu do českého jazyka, který je součástí článku: Věra Kučová – Petra Kroupová, Světové dědictví a jeho rekonstrukce: ohrožení authenticity, či posílení identity?, *Zprávy památkové péče* LXXXII, 2022, č. 2, s. 163–178, cit. s. 176–178.
5. Srov. Katarzyna Krzykowska – Katarzyna Zalasińska, Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie jest naturalną konsekwencją zadań stanowiących fundament

1

Obr. 1. Ředitelka Mezinárodního kulturního centra v Krakově, Agata Wąsowska-Pawlik, při zahájení konference. Foto: Paweł Mazur, 2022.

Obr. 2. Jedno z mnoha neformálních setkání v rámci konference; zleva Bogusław Szmygin, Jacek Purchla a Matthias Ripp. Foto: Paweł Mazur, 2022.

2

význam mezinárodní spolupráce se projevuje právě v kritických situacích, v nichž kulturní dědictví doslova mizí před očima. Zásadní oporou se pak stává schopnost vytvářet naději na lepší budoucnost.

Přímé svědectví z Kyjeva přinesl prof. Mykola Bevz, který se věnoval stavu ukrajinských měst zařazených nebo nominovaných na Seznam světového dědictví. Připomněl v našem prostředí málo známé mnohaleté snahy o zkreslování historie dnešní Ukrajiny ze strany Ruska, které například spočívalo v cílených modifikacích až transformaci ukrajinské architektury od 19. století. Na mnoha příkladech doložil záměrné destrukce a škody na kulturních památkách, včetně světového dědictví. V Kyjevě se hned od počátku války do velké nebezpečí dostala klíčová lokalita označená v seznamu UNESCO jako Kyiv: Saint-Sophia Cathedral and Related Monastic Buildings, Kyiv-Pechersk Lavra.⁶ Bevz připomněl, že Ukrajina má kromě světového dědictví i mnoho cenných památek na Indikativním seznamu a několik z nich se nachází buď na již okupovaných územích, nebo v místech, kde zuří boje, jako jsou například Černihiv, Mykolajiv a další. K velkým škodám došlo od počátku války v Charkově, zejména na významném komplexu staveb Děržprom, připravovaném k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví.⁷ Jedná se tak o eskalované flagrantly porušování mezinárodních úmluv na ochranu dědictví. Ostatně i na Krymu, anektovaném již v roce

2014, se nachází jak lokalita do Seznamu světového dědictví již zapsaná,⁸ tak i některé položky Indikativního seznamu.

Dále prof. Bevz přiblížil, že nejcennější konkrétní pomoc aktuálně spočívá jak ve školení památkářů (i studentů) v zahraničí, tak v materiální pomoci v podobě kvalitních mikroskopů a fotoaparátů pro urychlenou dokumentaci kulturního dědictví. Po ukončení konfliktu pak bude Ukrajina potřebovat zkušenosti jak s vlastní obnovou staveb a přípravou modelů pro budoucí rekonstrukce, tak např. s další dokumentací.

Ředitel odboru památkové péče varšavského magistrátu, dr. Michał Krasucki, připravil informaci o podpoře Polska Ukrajine na úrovni jednotlivých měst. Byl k tomu osobou nanejvýše povolánou, protože kromě své hlavní činnosti pro varšavský úřad působí jako regionální koordinátor Asociace měst světového dědictví (OWHC). Popsal rychle zavedený systém on-line diskusí s partnery na Ukrajině s cílem získávat průběžně informace o škodách na památkách. Polští odborníci operativně upravili priority oborového výzkumu, pracovníci z praxe sestavují přesný přehled toho, co bude pro regeneraci různých typů památek potřebné. Zdůraznil, že před sofistikovanými vojenskými raketami nelze kulturní dědictví v zásadě ochránit, a o to důležitější je preventivní dokumentace. Zazněla i důležitá paralela s Varšavou, kde již v době ničení německou armádou během 2. světové války Poláci plánovali obnovu, neboť i v době nejtěžší je nezbytné hledat „světlo na konci tunelu“.

Přímo z Kyjeva se on-line vstupem do konference zapojila paní dr. Natalija Musijenko,⁹ která přednesla v zásadě politický proslov *Výzvy pro nadcházející zasedání Výboru pro světové dědictví UNESCO: zda se může konat v zemi, která záměrně ničí ukrajinské kulturní dědictví*. Připo-

mněla, že již od počátku války se hovoří o kulturní genocidě, neboť Rusko systematicky ničí kulturní cíle. Připomněla, že žádná země od 2. světové války nezničila tolik památek, a podle názoru vedení Ukrajiny proto Ruská federace nemá být členem UNESCO. Apelovala na přítomné, aby aktivně napomohli tomu, že zasedání Výboru světového dědictví za těchto okolností nemůže proběhnout v Rusku, ale ani jinde pod jeho předsednictvím.¹⁰

■ Poznámky

działalności NID, *Dzieje.pl*, 10. 4. 2022, <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/k-zalasinska-centrum-pomocy-dla-kultury-na-ukrainie-jest-naturalna>, vyhledáno 10. 9. 2022.

⁶ Kyiv: Saint-Sophia Cathedral and Related Monastic Buildings, Kyiv-Pechersk Lavra, UNESCO. *World Heritage Convention*, <https://whc.unesco.org/en/list/527>, vyhledáno 10. 9. 2022.

⁷ Dědictví etapy konstruktivismu v centru Charkova, zahrnující komplex budov Děržpromu, nazývaného prvním „mrakodrapem“ v celém tehdejší SSSR, z roku 1928, bylo zapsáno na Indikativní seznam v roce 2017. Srov.: Derzhprom (the State Industry Building), *Ibidem*, <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6249/>, vyhledáno 10. 9. 2022.

⁸ Ancient City of Tauric Chersonese and its Chora, *Ibidem*, <https://whc.unesco.org/en/list/1411>, vyhledáno 10. 9. 2022.

⁹ Dr. Musijenko je odbornou pracovnící ve Výzkumném institutu moderního umění Národní akademie umění Ukrajiny a členkou Rady Europa Nostra.

¹⁰ V době konání konference nebylo v dané věci pevně rozhodnuto, přípravy zasedání plánovaného původně na 19.–30. 6. 2022 se dle webu Centra světového dědictví „pozastavily“ a v době uzávěrky tohoto čísla bylo již určeno, že proběhne 10.–25. září 2023 v Rijádu, pod předsednictvím Saudské Arábie.

Dopady války na Ukrajině na spolupráci v oblasti vzdělávání, výměnu mladých odborníků a na kulturní turismus připomněl předseda Nadace Romualdo Del Bianco, prof. Paolo del Bianco¹¹ V příspěvku *Speciální zásah – Místa světového dědictví pro mír ve světě* uvedl, že založení nadace plně vycházelo z preambule Ústavy UNESCO zdůrazňující úlohu vzdělávání pro mír.¹² V atmosféře obecného optimismu po pádu železné opony nabídli mnoha studentům včetně mládeže z bývalého Sovětského svazu stipendium s cílem vytvářet síť mladé generace a lektorů, jež budou spolupracovat v mírových myšlenkách péče o dědictví. Nelze podcenit, že válka znamená i velké ohrožení systému spolupráce v oblasti vzdělávání a kulturního turismu, i když média akcentují spíše důsledky ekonomické, přetrhání obchodních vztahů a změny v zaměstnanosti.

Úspěchy a zkušenosti Úmluvy o světovém dědictví v Evropě

Po mimořádném tématu došlo na hodnocení významu *Úmluvy o světovém dědictví*. Hlavní rekapitulační přednášku *Světové dědictví po 50 letech: politika a praxe – klíčové úspěchy a hlavní výzvy* proslovila dr. Mechtild Rössler, předchozí dlouholetá ředitelka Centra světového dědictví (dále krátce Centra), která s touto agendou v Paříži v různých pozicích strávila většinu své profesní dráhy.¹³ Zdůraznila význam založení Centra, bez něhož by po stoupajícím objemu agendy byla těžko představitelná kontinuita jednání Výboru pro světové dědictví (dále Výboru). Připomněla význam Indikativních seznamů pro spolupráci a kvalitu nominací k zápisu na Seznam světového dědictví i souvisejících odborných srovnávacích textů. Upozornila i na potřebu „brzdit“ regionální početní i typologickou nevyváženost položek Seznamu světového dědictví i ve světle toho, že pět nejvíce v Evropě na tomto Seznamu již zastoupených států (Francie, Německo, Itálie, Španělsko, Velká Británie) stále předkládá další nominace. Zdůraznila roli site-managerů, včetně jejich pravidelných setkávání například prostřednictvím výročních fór.¹⁴ Označila za velmi nešťastné, pokud jsou požadavky Výboru uváděné v jeho rozhodnutích bagatelizovány nebo pokud jsou zprávy o stavu památek připravovány formálně nebo nedostatečně konkrétně.

Za úspěch označila, že se koncept světového dědictví rozšiřuje o další typologické okruhy, že se metodické materiály díky aktivitě Centra a poradních organizací Výboru rozvíjejí a také se vnáší transparentnost do posuzování péče o kulturní světové dědictví (díky konceptu Heritage

Impact Assessment – dále jen HIA – jako paralele k EIA). Dr. Rössler podtrhla aktuální důležitost sledování působení klimatických změn na světové dědictví a přijímání relevantních opatření. Mezi klíčové úkoly nejbližší doby označila aktivní zapojování mládeže do témat světového dědictví. Na závěr dr. Rössler upozornila, že ve Fondu světového dědictví (který je primárně tvořen příspěvky členských států Úmluvy a jen málo z nich přispívá nad rámec povinné částky) přetrvává nedostatek prostředků, přestože mezinárodní pomoc a vzájemná solidarita stály za vznikem Úmluvy. K tomu však došlo v době převažujícího míru a pro její úspěšné naplňování a uchování hodnot je nezbytný nejen mír, ale nyní i posílení prostředků Fondu, bez nichž by mezinárodní pomoc nebylo možné realizovat.

Pro Českou republiku byl inspirativní příspěvek *35 let světového dědictví ve Spojeném království – úspěchy a výzvy*, který přednesl Chris Blandford, prezident sdružení, které ve Velké Británii v maximální šíři témat překlenuje mezeru mezi manažery lokalit světového dědictví a vládní exekutivou.¹⁵ Připomněl typologickou diverzitu statků světového dědictví ve Velké Británii, které představují jak kulturní, tak přírodní dědictví; specifické je i to, že čtyři statky jsou tzv. extrateritoriální (nacházejí se mimo hlavní ostrov). Za 35 let zapisování prošlo světové dědictví ve Velké Británii procesem „od jednoduchého ke komplexnímu“ a zejména od počátku 21. století dominují tematicky netradiční a složité nominace. Velká Británie nejednou řešila i velké problematické projekty, což ostatně vyvrcholilo v roce 2021 vyškrtnutím Liverpoolu;¹⁶ dlouhodobě sledovaným tématem je i záměr zvýšit kapacitu významné dopravní tepny v pohledových vazbách na Stonehenge. Za velké pozitivum Blandford označil skutečnost, že všechny statky světového dědictví v Británii mají koordinátora (site-managery) a všechny mají management plan. Zajímavé je, že ani Velká Británie nevytvořila pro světové dědictví specifickou legislativu a naplňování závazků podle Úmluvy se odvíjí od národních předpisů, místních územních plánů a oborových metodik, což je situace podobná jako v České republice.

Výzvy pro evropská města a vesnice zapsané na Seznam světového dědictví

Druhý blok konference *Zkušenosti a problémy / výzvy evropských měst a vesnic zapsaných na Seznam světového dědictví* otevřela přednáška dr. Matthiase Rippa *Aktivace Úmluvy o světovém dědictví UNESCO pro mír, účel, prosperitu a participaci. Poučení z měst světového dědictví v severozápadní Evropě a Severní Ame-*

rice. Hlavní teze zněla, že zastavěná a obydlená území jsou vůbec nejsložitějšími památkami světového dědictví z hlediska řízení a komunikace. Zkušený expert hovořil o tématech, která řešila města zasažená tzv. overturismem,¹⁷ a zdůraznil provázanost řady globálních témat včetně udržitelného rozvoje. Uvedl řadu příkladů dopadu turismu a zdůraznil, že základem využití jeho potenciálu ve prospěch světového dědictví jsou místní strategie cestovního ruchu, které se zabývají například prevencí příjezdu množství turistů v krátkém čase¹⁸ nebo regulací obchodů

■ Poznámky

11 Paolo Del Bianco, *Wikipedia. The Free Encyclopedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/Paolo_Del_Bianco, vyhledáno 10. 9. 2022.

12 V Ústavě UNESCO se mj. uvádí: „*Since wars begin in the minds of men and women, it is in the minds of men and women that the defences of peace must be constructed.*“ – „*Jelikož se války rodí v myslích lidí, je třeba v myslích lidí vybudovat obranu míru.*“ Srov.: UNESCO in brief, *UNESCO*, <https://www.unesco.org/en/brief>, vyhledáno 10. 9. 2022.

13 Dr. Mechtild Rössler im Ruhestand, *UNESCO. Deutsche UNESCO-Kommission*, 17. 11. 2021, <https://www.unesco.de/kultur-und-natur/welterbe/dr-mechtild-roessler-im-ruhestand>, vyhledáno 10. 9. 2022.

14 K těmto setkáním více viz Věra Kučová, Fórum mládeže světového dědictví a Fórum site managerů světového dědictví, *Zprávy památkové péče* 82, 2022, č. 2, s. 314–319.

15 Jde o sdružení, jaké v ČR dlouhodobě postrádáme. Subjekt s názvem České dědictví UNESCO není analogickým kolektivem; jeho základ je v municipalitách míst, na jejichž území se světové dědictví nachází, a ve své činnosti preferuje aspekty turismu a společné propagace, nikoli však témata, která by přispívala ke skutečnému partnerství místní a centrální úrovně, site-manageři zatím nejsou důsledně účastníky jejich setkávání.

16 Věra Kučová, K půlstoletí přijetí Úmluvy o ochraně světového dědictví, *Zprávy památkové péče* 82, 2022, č. 2, s. 127–148.

17 Pojem se ujal i v českém prostředí, takže zde není překládán. Nejvíce se o něm hovořilo ještě v „předcovidových“ letech; např. do Oxfordského slovníku zaveden v roce 2018, jak o tom hovoří například článek na webovém portálu zaměřeném na ekologické cestování: Alessia Framba, *Overtourism: Causes, Consequences and Solutions*, *Ecobnb*, 14. 2. 2020, <https://ecobnb.com/blog/2020/02/overtourism-causes-consequences-solutions/>, vyhledáno 20. 12. 2022.

18 Například v Dubrovniku trvalo zhruba 10 let, než dokázali zavést limit počtu velkých lodí, jež nárazově velmi negativně ovlivňovaly množství turistů ve městě v krátkém čase („*Cruise Ship Regulation Policy*“).

se suvenýry.¹⁹ Podobně jako dr. Rössler zdůraznil Matthias Ripp zásadní význam site-manage-rů, jejich znalostí, schopností i stability, a jejich roli v tvorbě a naplňování management planu. Upozornil na nízkou účinnost strategií, pokud je vytvářel externí autor a mezi spolutvůrci nebyli jejich uživatelé; doporučil proto víceletý, participativní způsob jejich tvorby.

V bloku pak zazněly další, spíše kratší příspěvky s informacemi z vybraných památek světového dědictví Evropy. Blíže se zastavme u přednášky site-managerky z Bamberku, paní Patricie Alberth, jejíž přehledná prezentace ukázala, jak je důležité studovat definice výjimečné světové hodnoty (outstanding universal value, dále OUV) jednotlivých míst světového dědictví, neboť pomáhají pochopit, čím se jednotlivé památky odlišují nebo vzájemně doplňují. Bamberk je známý jako středověké město s vynikající církevní a sekulární architekturou, jehož dědictví ovlivňovalo vývoj v dalších evropských zemích již od 11. století. Přednáška *Světové dědictví jako balancování – zkušenosti ze středně velkého města světového dědictví v Bavorsku* však akcentovala méně známé specifikum města, kterým jsou do dnešních dob dochované soukromé zahrádky uvnitř městských bloků (spíše v okrajových částech území světového dědictví), které zde mají staletou tradici a jsou nenápadně v definici OUV zmíněny: „Zvláště zajímavý je způsob, jakým současné město ilustruje spojení mezi zemědělstvím (zahrady a vinice) a městským distribučním centrem.“²⁰

Dědictví Bamberku nyní velmi dobře souzní s novodobou tendencí známou pod pojmem „urban gardening“,²¹ jež objevuje komunitní využívání volných ploch ve městech. Přednáška také nabídla poučení, že ani v tomto vyspělém bavorském městě nevznikla veškerá potřebná turistická infrastruktura před zápisem na Seznam světového dědictví. Skutečné návštěvníké centrum zaměřené na hodnoty místa bylo postaveno až 26 let po zápisu na Seznam jako výsledek dlouhého uvážlivého hledání místa a formy a následné architektonické soutěže.

Netradiční pohled na zkušenosti se statusem světového dědictví připravily kolegyně z Památkového úřadu Slovenské republiky Ing. arch. Ľubica Pinčíková a Mgr. Anna Tuhárská. Jejich pojetí signalizoval i název „*Mnoho se očekává od těch, kterým bylo mnoho dáno*“ – řešení tří klíčových problémů statusu světového dědictví, ilustrovaných příklady tří měst světového dědictví na Slovensku. Přednáška akcentovala nelehkou situaci naplňování závazků plynoucích z Úmluvy v chudších regionech Slovenska nebo místech, kde nebyla

dosud interpretace hodnot dostatečně úspěšná. Některá doporučení přednášejících inspirovala přítomné k poměrně široké diskusi o tom, do jaké míry lze s měnícími se životními požadavky obyvatel akceptovat změny, jež mohou ovlivnit i OUV. Na Slovensku je aplikován princip, že i v případě ekonomicky slabších municipalit je nezbytné směřovat k vyváženému a pečlivě formulovanému rozdělení odpovědností úřadů, samospráv a vlastníků, zároveň ale neustupovat z památkářských principů. Jádrem návazné diskuse se stalo k tomu, že při „ochraně dědictví“ je někdy nezbytné podstupovat i velmi nepříjemné diskuse. Zvlášť v posledních letech, kdy se objevují důsledky klimatické změny a nově rozvíjená teorie „tepelných ostrovů“ se v mnoha případech týká právě historických měst se statusem světového dědictví.

Příklady z konkrétních světových památek doplnil zajímavý referát *Crespi d'Adda. Z lokálního problému se stala globální příležitost* přednesený zakladatelem nadace pro záchranu tohoto historického města, Giorgiem Ravasiem. Jeho příspěvkem, který více než názvem připomínal osud židovské čtvrti v Trebiči, prostupoval vděk za existenci Úmluvy o světovém dědictví a organizaci UNESCO (což například v českém prostředí ze strany místních aktérů zaznamenáváme velmi zřídka). Pan Ravasio popsal, jak díky metodické pomoci orgánů UNESCO a získanému statusu světového dědictví bylo oceněno mnohaleté úsilí místních patriotů. Rovněž uvedl, že je velmi důležité umět dobře a srozumitelně představovat místnímu obyvatelstvu i návštěvníkům, v čem spočívají hodnoty a v čem je zajímavý příběh konkrétního místa či památky.²²

Trendy a překážky Seznamu světového dědictví

Třetí blok konference nazvaný *WHL – trendy a překážky. Změny v implementaci Úmluvy* zahájil prof. Michael Turner, expert dobře známý i v České republice, spolutvůrce konceptu Historic Urban Landscape a řady teoretických prací.²³ Filozoficky pojatou přednáškou *Globální trendy a politické překážky – úkoly pro občanskou společnost v digitálním věku* připomněl hlavní etapy společenského vývoje od starověkého Babylonu a Mezopotámie až k současnosti, kterou poznamenává pozitivně i negativně globalizace odborných činností a která se vyznačuje existencí multilaterálních institucí, které by v minulých staletích nemohly ani vzniknout.

Rovněž další příspěvky tohoto bloku směřovaly k širěji rekapitulujícím zamyšlením. Španělská dvojice Mónica Luengo a Celia Martínez Yáñez se věnovala expertní zkušenosti s tématem historických zahrad, parků a zejména kul-

turních krajin. Španělsko patří k zemím zastoupeným na Seznamu světového dědictví vůbec nejpočetněji. Mezi jejich 49 statky světového dědictví jsou pouze tři položky povahy dědictví přírodního, ale velmi typologicky široká je diverzita dědictví kulturního a nechybí mezi nimi ani statky sériové nebo mezinárodní; šest položek zastupují kulturní krajiny, na něž se profesně specializuje paní Luengo.²⁴ Ta mimo jiné zdůraznila potřebu posílit právní implementaci HIA, a to na stejné úrovni jako EIA. Přimlouvá se i za rychlejší zápisy statků do Seznamu světového dědictví v ohrožení a doporučuje, aby na národních úrovních vznikaly nezávislé nástroje pro sledování stavu světového dědictví, doslova „observatoře světového dědictví“.

Mezi památkami zapsanými v roce 2020 na Seznam světového dědictví představovalo 59 % zápisů sériové statky. Na tuto skutečnost reagovala ve svém kritickém zamyšlení Ruth Liberty-Shalev z Izraele. Její poměrně složité akademicky postavená přednáška *Stále více: Sériové nominace, význam a Seznam světového dědictví* otevřela aktuální téma zkreslování památek místního významu, k němuž může docházet v případě účelově sestavovaných tematických studií. Případná jedinečnost jednotlivé

■ Poznámky

19 Turisty přeplněný Amsterdam nedávno řešil počet obchodů se suvenýry například vyšší sazby daní podle povahy obchodů a neúměrné četnosti těch méně žádoucích.

20 Volněji přeloženo podle definice OUV: „Of particular interest is the way in which the present town illustrates the link between agriculture (market gardens and vineyards) and the urban distribution centre.“ Srov.: Town of Bamberg, UNESCO. World Heritage Convention, <https://whc.unesco.org/en/list/624>, vyhledáno 10. 9. 2022.

21 Více k tomu přímo v Bamberku zde: Strengthening residents' connection with their gardening heritage in Bamberg (Germany), *Ibidem*, <https://whc.unesco.org/en/canopy/bamberg/>, vyhledáno 10. 9. 2022.

22 Doslova „tell a glorious story“.

23 Prof. Turner aktuálně působí na jeruzalémské Univerzitě umění a designu, je zapojován do mnoha akcí spojených se světovým dědictvím, ať již jako přednášející nebo k hodnocení vybraných projektů pro Centrum světového dědictví. Srov.: Interview. Michael Turner, UNESCO. World Heritage Convention, <https://whc.unesco.org/en/oralarchives/michael-turner/>, vyhledáno 10. 9. 2022.

24 Dr. Monica Luengo je dlouhodobě činná v ICOMOS-IFLA a v mezinárodní komunitě krajinářů.

lokality je v rámci popisu hodnot „celé série“ často příliš generalizována, neboť série nemají obsahovat vnitřní hierarchii. Rozpor mezi „podobností a jedinečností“²⁵ ostatně teoreticky řeší každý proces sériových nominací a stal se i základem nedávné kolektivní práce expertů ICOMOS.²⁶

Zkušenosti se statusem světového dědictví v národních podmínkách

Čtvrtý konferenční blok se věnoval promítnutí principů Úmluvy do národních předpisů. Hlavní přednášku *Aplikace zkušeností ze systému WHL v systémech ochrany národního dědictví – příležitosti a přínosy* přednesl prof. Bogusław Szmygin, prezident polského ICOMOS a přední osobnost Univerzity v Lublinu.²⁷ V místy emotivním referátu apeloval na to, aby jednotlivé státy zajistily uplatnění myšlenek Úmluvy o ochraně světového dědictví přímo v národní legislativě, neboť se v průběhu desetiletí aplikace Úmluvy opakovaně ukázalo, že národní systémy památkové péče mnohé důležité teze neobsahují, případně jsou rozmělněny do obsahu předpisů jiných resortů a v praxi je potom péče o OUV složitá. Na řečnickou otázku, zda se vyplatí pro položky světového dědictví, tvořící zpravidla malé zlomky celého památkového fondu, zajišťovat konkrétní právní ustanovení, sám hned kladně odpověděl s odkazem na to, že světové dědictví má být i univerzální inspirací pro další místa, jejichž hodnoty stojí za to chránit.

Filozofickou otázkou v názvu dalšího příspěvku *Do jaké míry ovlivnil zápis evropských statků na Seznam UNESCO jejich ochranu, správu a využití?* lze jistě také pokládat ve všech zemích. Prof. Anne Mie Draye, zástupkyně belgického ICOMOS, specializovaná na právní otázky, představila situaci v Belgii, kde byla Úmluva ratifikována poměrně pozdě (1996), a přitom země poměrně rychle dosáhla zastoupení na Seznamu světového dědictví úctyhodnými 15 položkami.²⁸ Belgie své existující zákony kvůli agendě světového dědictví nijak zásadně nemodifikovala; světový status se ale odrazil jak v dotačních preferencích, tak i ve výši a povaze sankčních opatření. Prof. Draye označila za problematickou národní praxi aplikace ochrany v nárazníkových zónách, pokud nejsou pod dohledem příslušných resortů, které odpovídají za „jádrové území“. I tam jsou alespoň povinnou součástí stanoviska odborné instituce. V památkách urbánního charakteru (Brusel, Bruggy, vlámské beguinage²⁹) je kladen velký důraz na dokumenty územního plánování. Zmíněné teze z Belgie jsou v mnohém analogické k praxi v ČR³⁰ a vzájemná výměna zkušeností by mohla oběma stranám prospět.³¹

Složitosti aplikace Úmluvy na národních úrovních komentoval příspěvek Melindy Harlov-*-Csortán z Maďarska s názvem Zavedení Úmluvy o světovém dědictví UNESCO do praxe a do právní praxe. Maďarský případ.* Přednáška teoretického charakteru připomněla na příkladu Maďarska málo zdůrazňované problémy s překladem pojmu „dědictví“ (*heritage*), jež je jádrem jubilující Úmluvy, do národního prostředí. V jednotlivých zemích se historicky etablovaly instituce, které se specializují na různé typy dědictví, pro něž užívají odlišné výrazy. Pojem „dědictví“ mechanicky překládaný z jazyků Úmluvy je širší veřejnosti často vnímán v jiných, obecných kontextech zejména tehdy, kdy přesný jazykový ekvivalent nefiguruje v příslušných legislativních dokumentech. Dokonce péče o světové dědictví v takovém případě obtížně hledá společenskou i právní oporu.³²

Po několika teoreticky pojatých (a chvílemi až pesimistických) příspěvcích byla osvěžením a v neposlední řadě inspirací právní i obrazová exkurze do prostředí severských zemí s názvem *Zásady autenticity a role společenských dědictví – legislativa a praxe Estonska a Norska*, kterou přednesla dr. Ave Paulus, prezidentka ICOMOS Estonska, členka několika mezinárodních odborných výborů této organizace. S ohledem na stále otevřenou otázku úpravy zákona o ochraně památkového fondu pro Českou republiku uveďme jako inspiraci pracovní překlad úvodního ustanovení zákona norského, který byl v přednášce představen: „Účelem tohoto zákona je chránit archeologické a architektonické památky a lokality a kulturní prostředí v celé jejich rozmanitosti a detailech, a to jako součásti našeho kulturního dědictví a identity i jako součásti celkového životního prostředí. Je národní odpovědností chránit je jako pramenný materiál pro vědeckou činnost a jako trvalý základ pro zkušenosti současných a budoucích generací a pro jejich sebeuvědomění, potěšení a aktivitu.“ Ve 4. části zákona se objevuje zajímavý explicitní výčet „ze zákona chráněného“ dědictví, založený na konkretizaci stárí památek letopočtem (podobné pojetí má např. i Anglie). Specifický důraz je přitom kladen na dědictví společenských menšin, například Sámů, které je jako celek chráněno plošně, pokud vzniklo před rokem 1918 (a další pak zřejmě výběrově).³³ Dlužno dodat, že v příspěvku prezentované příklady představují i velice obyčejné venkovské objekty, nomádské objekty z turfu, roubené stavby pro bydlení a skladování, domy na vodě (*boat houses*).

■ Poznámky

25 Nezávisle na této konferenci byla publikována úvaha na podobné téma: Martin Horáček, *Světové dědictví UNESCO – mezi výjimečností a reprezentativností*, *Zprávy památkové péče* 82, 2022, č. 2, s. 149–162.

26 ICOMOS Europe Initiative. *Sharing experience on Transnational Serial Nominations in Europe*, Charenton-le-Pont 2021.

27 PKN ICOMOS, ICOMOS-POLSKA, <http://www.icomos-poland.org/pl/o-nas.html>, vyhledáno 20. 12. 2022. – Bogusław Szmygin Biography, *Life Beyond Tourism*, <https://www.lifebeyondtourism.org/boguslaw-szmygin-biography/>, vyhledáno 20. 12. 2022.

28 Podobně jako ve většině evropských zemí dominuje dědictví kulturní (14 položek). Šest statků Belgie je přitom sériových a pět z nich povahy série mezinárodní.

29 Francouzský výraz *beguinage*, někdy počestně jako „bekináž“, označuje specifický urbanistický celek, který vznikl v rámci města pro ubytování náboženské komunity bekyň, tedy žen, které žily ve společenství a které chtěly sloužit Bohu, aniž by se však zcela odloučily od světa (podle *Beguinage*, *Wikipedia. The Free Encyclopedia*, <https://en.wikipedia.org/wiki/Beguinage>, vyhledáno 10. 9. 2022). V českých zemích tento fenomén neznáme, dochovány jsou již pouze v Belgii, 13 celků tvoří společně sériový statek světového dědictví. K tomu více zde: *Flemish Béguinages, UNESCO. World Heritage Convention*, <https://whc.unesco.org/en/list/855>, vyhledáno 10. 9. 2022.

30 U několika posledních komplexních nominací České republiky bylo nezbytné přistoupit k určitému „experimentu“, kterým je vymezení „nárazníkové zóny“ i jinou formou než „klasické“ památkové ochranné pásmo, a to i s důvěrou ve funkčnost ochranných režimů podle jiných zákonů (částečně v případě Hornického regionu Krušnohoří nebo pro Slavná lázeňská města Evropy) nebo dokonce v sílu opatření v územních plánech dotčených obcí (části nárazníkové zóny v Karlových Varech, Žatec a krajina žateckého chmele).

31 Může k tomu přispět i skutečnost, že právě s Belgií sdílí Česká republika hned dva mezinárodní sériové statky světového dědictví, a to Slavná lázeňská města Evropy a Dlouhověkové bukové lesy a pralesy Karpat a dalších oblastí Evropy.

32 Lze jen konstatovat, že podobný proces hledání ekvivalentů řešíme i u nás řadu desetiletí, překlady dokumentů počínaje a názvem Národního památkového ústavu v cizích jazycích konče, kdy se ustoupilo od staršího mechanického překladu „monument care“ a bylo rozhodnuto, že NPÚ bude vyjadřovat své poslání souslovím *National Heritage Institute*, přestože jeho působnost nezahrnuje „veškerá dědictví“. Při mezinárodní komunikaci se tak role ústavu stala srozumitelnější.

33 Díky tomu bylo v posledních letech v Norsku registrováno cca 900 staveb sámské kultury. (Pro základní

3

Obr. 3. Jean-Louis Luxen při jedné z hlavních přednášek.
Foto: Pawel Mazur, 2022.

4

Obr. 4. Zástupci zemí V4 v závěrečné panelové diskusi; zleva: Jacek Purchla, Tamás Fejérv, Lúbia Pinčiková, Martin Horáček a moderující Michal Wiśniewski. Foto: Pawel Mazur, 2022.

Evropské zkušenosti se systémem světového dědictví

Název pátého bloku konference naznačoval i ambice (zjemněné však otazníky) zkoumat možné úpravy systému světového dědictví: *Potřeba úprav systému WH vyplývající z evropských zkušeností – co může Evropa nabídnout WHL? Jak posílit strategické cíle 4+1 „Budapeštské deklarace“?*

Hlavní přednášku přednesl Dr. Jean-Louis Luxen (obr. 3), významná osobnost ICOMOS, dlouholetý prezident sekce kulturního dědictví při Radě Evropy a v neposlední řadě pamětník počátků naplňování Úmluvy.³⁴ V příspěvku *Světové dědictví: Evropská minulost a odpovědnost současnosti* otevřeně popsal osobní zkušenosti s naplňováním Úmluvy a kritizoval narůstající komplikovanost celého systému. Obtížné sdílení odpovědnosti s místními aktéry doložil tím, že v současnosti je dokonce nezbytné školit i profesionály, aby se sami dobře orientovali ve všech procesech naplňování Úmluvy, v jednacím řádu Výboru apod., natož místní. Otevřeně hovořil o nepřijatelnosti spekulativních nominací, založených přednostně na vizi ekonomického benefitu („*mercantile inscriptions*“). Kriticky připomněl, že velmi často Výbor modifikuje doporučení poradních organizací a podporuje zápisy na Seznam světového dědictví i tehdy, je-li v posudcích konstatován nedostatečný management daného místa, což

se v praxi velmi brzy projevuje návaznou agendou spojenou s ad hoc řešením problémů a zatěžuje to celý systém – od sekretariátu Výboru po poradní organizace –, komplikuje projednávání a v neposlední řadě ubírá kapacity pro skutečně odpovědně zapsaná místa. Připojil se i k upozornění na možné důsledky boomu sériových nominací pro kredibilitu Seznamu světového dědictví, pokud v jejich hodnocení není zcela zřejmé, zda skutečně všechny jejich součásti zápis zaslouhují.

Jako určitou hrozbu pro myšlenky Úmluvy označil probíhající (2019–2022) rozpravu o oprávněnosti nominací, resp. zápisů míst, která lze označit jako památky s pamětí nedávných konfliktů (*memories of recent conflicts*). Zmínil i podobně citlivé téma, kterým je měnění se vztah některých nyní svobodných a sebevědomých postkoloniálních států k architektonickému dědictví „kolonialismu“, které bylo na Seznam světového dědictví zapsáno v prvních desetiletích Úmluvy.

K úvodnímu bloku věnovanému situaci na Ukrajině se nepřímo vrátil příspěvek Paola Salonii *Úvaha o Úmluvě UNESCO z roku 1972 v 21. století a o dopadu vztahů mezi UNESCO a ICOMOS na Seznam světového dědictví*. Připomněl, že agenda světového dědictví a expertní působnost ICOMOS se nezbytně harmonizuje i se strategií UNESCO do roku 2023, existují i nejrůznější oborové střednědobé a krátkodobé koncepce a v centru zájmu se v posledních desetiletích ocitly cíle trvalé udržitelnosti. Probíhající válka na Ukrajině však znamená i jiné akcenty, váže četné kapacity i v zemích mimo probíhající boje a tím spíše je nezbytné směřovat k jejich efektivnímu využívání.

Víceleté (kuloárové i oficiální) rozpravy o tom, že se při jednání Výboru stalo běžným

nepokládat závěry pečlivě připravených posudků expertních organizací za závazné a že projednání často vede k velké změně navrženého řešení (a to jak při hodnocení nominací, tak při projednávání problematických kauz), uvedla do konkrétnějšího kontextu dr. Iva Žunjič ze Srbska. Představila pečlivou analýzu posledního desetiletí (2010–2019) pod názvem: *Rozhodnutí Výboru mají dopad na Seznam světového dědictví: porušení rovnováhy*. S ohledem na význam tématu se u této analýzy podrobněji zastavme, neboť i na naší národní úrovni je politizace jednání Výboru často zmiňována. V závěru sice příspěvek prokázal, že situace není zcela dramatická, nicméně modifikace návrhů rozhodnutí jsou v zásadě pravidlem a u širší veřejnosti mohou ovlivnit věrohodnost Seznamu světového dědictví.

Z prezentovaných přehledů jasně vyplynulo, že vyšší míra pozměňování navrženého rozhodnutí se týkala hlavně zasedání v letech 2011, 2014, 2016 a 2017. Tehdy skutečně docházelo k zápisům přesto, že poradní organizace doporučovaly z nejrůznějších odborných důvodů zásadní přepracování nominace („*deferral of*

■ Poznámky

informaci o Sámech viz: Sámi, Wikipedia. The Free Encyclopedia, <https://en.wikipedia.org/wiki/S%C3%A1mi>, vyhledáno 10. 9. 2022.)

³⁴ Jean-Louis Luxen (Emeritus), *The International Coalition of Sites of Conscience*, <https://www.sitesofconscience.org/en/leaders/jean-louis-luxen/>, vyhledáno 10. 9. 2022.

³⁵ Varianty rozhodnutí Výboru pro světové dědictví ve vztahu k nominacím vysvětlují články 153–160 Prováděcí směrnice k naplňování Úmluvy o ochraně světového dědictví. Viz: The Operational Guidelines

a nomination“). Naopak praxe, kdy je návrh výroku typu „vrátit k určitému doplnění“ („refer back to the State party“)³⁵ změněn rovnou na zápis („inscription“), pokud hlavní aspekty OUV jsou již uznány (tj. odborný posudek v podkladech zasedání uvádí, že pro navržený statek je OUV doložena), není v několika posledních letech neobvyklá a takové „změny doporučení“ nebývají kritizovány.³⁶

Dr. Žunjič také připomněla, že v důsledku nárůstu kauz k projednání se v posledním desetiletí vžila praxe, kdy např. agenda zpráv o stavu památek (state of conservation reports) je k rozpravě Výboru otevírána jen ve zlomku řešených případů, zejména v takových, kdy doporučení expertů směřuje k zápisu na Seznam světového dědictví v ohrožení a debata k tomuto vážnému kroku se předpokládá. K modifikaci znění výsledného rozhodnutí oproti posudku poradních orgánů dochází velmi často právě v těchto případech. Uvedená pohružka zápisu na Seznam světového dědictví v ohrožení přitom bývá z textu až příliš často vypuštěna,³⁷ čímž narůstá dojem despektu k práci poradních organizací i jejich pochopitelná frustrace. Většinou jsou ale podklady jimi a Sekretariátem připravené přijímány bez diskuse. Analýza dr. Žunjič nemohla jít v prezentaci do detailů konkrétních příkladů, není však bez zajímavosti, že nejvyšší počty výrazných modifikací se týkaly Íránu a Turecka, obecně regionu arabských zemí. Analýza však zároveň obsahovala i konstatování, že v procesu hodnocení nominací nemuseli experti mít všechny potřebné informace, ať již z nominační dokumentace nebo praxe, takže dodatečná argumentace ve prospěch zápisu mohla být i relevantní.

V každém případě k zamyšlení vybízí i jedna z řečnických otázek ze závěru přednášky, nakolik musí být Seznam světového dědictví skutečně geopoliticky vyvážený, a tedy reprezentativní, aby mohl být označen za věrohodný.³⁸ „Dobrovolně rezignovat“ na nominaci určitých typů (zejména kulturního) dědictví totiž vede právě v Evropě buď ke spekulativním nominacím, které „ukrývají“ početně vysoce zastoupené typy památek do šířeji pojatých kulturních krajín, nebo k „pragmatickým sériím“ sdružujícím typologicky podobné lokality. Pokud takto vznikají složité koncepty s mnoha aktéry, a zejména jsou-li jednotlivé složky případné série geograficky vzdálené, již v procesu nominace se rýsují různé výzvy, pokud má být budoucí spolupráce věrohodná a funkční.

Světové dědictví a spolupráce zemí V4

Jako závěrečný, šestý blok konference byl koncipován kratší „kulatý stůl“, nazvaný *Spolupráce s Visegrádskou skupinou jako příklad regionálního zájmu o lokality Seznamu světového dědictví*. Blok moderovala osobně ředitelka krakovského Mezinárodního kulturního centra Agata Wąsowska-Pawlik. Konferenci pak uzavřela diskuse povahy kulatého stolu nad *Zprávou o správě a ochraně kulturního dědictví v zemích V4 zveřejněnou MCK pod záštitou Pracovní skupiny expertů na kulturní dědictví V4*. Publikaci připravilo MCK ve spolupráci zemí V4 právě k příležitosti 50. výročí Úmluvy a k připomenutí zhruba 30 let návratu těchto zemí „zpět do Evropy“. Celý dokument, kolektivem panelu komentovaný, je k dispozici na webu MCK³⁹ a jeho obsah nebyl proto ani v rámci konference detailněji citován. Rozprava volně navázala na některé klíčové okruhy, které v zemích V4 aktuálně rezonují. Na otázky moderátora, jímž byl jeden z autorů publikace, Dr. Michał Wiśniewski,⁴⁰ odpovídali zástupci zemí V4 – Lubica Pinčíková, Tamás Fejérdy, Jacek Purchla a Martin Horáček (obr. 4).

Závěrem

Přes nepřítomnost několika hlavních přednášejících (pochopitelnou u těch ze vzdálenějších míst, jako Řecka nebo Izraele) se v Krakově setkalo mnoho evropských nestorů památkové péče a aktuálních autorit, a to bohatě i mimo rámec aktivně vystupujících. Organizací i formální zajištění konference tohoto rozsahu a formátu pořádající institucí je inspirativní ve všech ohledech. Výborným základem je i existence konferenčního zázemí na hlavním náměstí zemské metropole. Zkušenosti vedení MCK však přispěly k mnoha přidaným kvalitám akce, k nimž patřila i nabídka publikací z jeho produkce, ať již volných nebo ke koupi. Perfektní bylo zajištění technické infrastruktury (simultánní tlumočení, doplňující grafika, znělka konference, praktické upomínkové předměty), radost z možnosti osobního setkání umocňovala i profesionální pozornost představitelů MCK vůči účastníkům.

Součástí konference a bonusem pro přestávky mezi konferenčními bloky se stala vynikající výstava v MCK s názvem *Nechtěné hlavní město. Městské plánování a architektura Krakova během německé okupace 1939–1945*,⁴¹ představující neblahou epizodu v dějinách Krakova. Poselství výstavy neplánovaně zarezonovalo i v kontextu dění na Ukrajině, kde se útočící Ruská federace od počátku snaží vymýtit stopy po ukrajinské kultuře. Výstava ale na-

■ Poznámky

for the Implementation of the World Heritage Convention, UNESCO. *World Heritage Convention*, <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>, vyhledáno 10. 9. 2022, s. 48–50.

36 Česká republika se do takové situace dostala v roce 2019, kdy došlo k zápisu Krajiny pro chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní v Kladru-bech nad Labem, i když byl očekáván požadavek na drobnou úpravu, a tedy nejméně roční odklad. Nastal souběh radosti, ale i překvapení, neboť nejenže na zasedání nebyli přítomni hlavní aktéři nominace (jak bývá zvykem pro možnost poděkování), ale na národní úrovni nebyly pro případ „zápisu“ předem připraveny příslušné tiskové zprávy a další vhodné mediální výstupy.

37 Jde přitom většinou o situace, kdy se vypuštění zmínky o potenciálním zápisu na Seznam světového dědictví v ohrožení (WH in Danger List) různou formou domáhají dotčené státy, obvykle prostřednictvím některého člena Výboru, což se obvykle projeví kontraproduktivně prohlubováním takto bagatelizovaného problému a jeho řešení se oddaluje.

38 Doporučení Globální analýzy, že by měly být regiony světa lépe početně vyvážené, mělo postupně vyřešit přijetí „sesterské“ Úmluvy o zachování nemateriálního dědictví. Ta měla více zviditelnit dědictví regionů bez „velkých architektur“ a byla v tomto smyslu již vícekrát komentována i v tomto časopise, naposledy Dita Limová, *Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví versus Úmluva o ochraně světového dědictví*, *Zprávy památkové péče* 82, 2022, č. 2, s. 179–184.

39 Michał Wiśniewski – Marek Świdrak (edd.), *The Cultural Heritage Management and Protection in V4 Countries. Report*, Kraków 2021, on-line dostupné z: https://mck.krakow.pl/images/upload/ICC_REPORT_CULTURAL_HERITAGE_MANAGEMENT_AND_PROTECTION_IN_V4_COUNTRIES_1.pdf.

40 Dr. Michał Wiśniewski je pedagog na Katedře hospodářských a sociálních dějin Ekonomické univerzity Krakov. Zároveň je spolu s polským nestorem oboru historie středoevropského kulturního dědictví, prof. Jackem Purchlou, organizačním i věcným garantem Letní akademie zemí V4.

41 Recenze zajímavé výstavy např. zde: Jacek Purchla, *Dziedzictwo „niechcianej stołeczności“*, *Kraków Culture*, 19. 5. 2022, <http://karnet.krakowculture.pl/artukul/1489/dziedzictwo-niechcianej-stolecznosci>, vyhledáno 10. 9. 2022.

bídla i plastickou paralelu s úspěšnou knihou Miloše Hořejše o Praze, jejíž radikální transformaci po obsazení začali plánovat Hitlerovi architekti,⁴² a bylo by proto zajímavé představit výstavu i v našem hlavním městě.

Dalším inspirativním doplňkem akce byla brožura obsahující rozhovor s prof. Jackem Purchlou a Lukaszem Galuskem *Dědictví jsou lidé* k tématu UNESCO a střední Evropa a další interview s Mounirem Bouchenakim⁴³ s názvem *Úmluva nabízí mnohé*.

Netřeba zdůrazňovat, že absolvování konference „na místě“ bylo zcela nenahraditelné, i když sledováním konference on-line by se dalo „ušetřit cestovné“. O to více autorka článku ocenila nabídku účasti v početné skromné české delegaci,⁴⁴ neboť přímá komunikace a celková atmosféra potvrdila tradiční přátelský vztah Poláků k českým účastníkům. Měli bychom být za každou příležitost k odbornému setkání vděční. Děkuje!

Ing. arch. Věra KUČOVÁ
NPÚ, Generální ředitelství v Praze
kucova.vera@npu.cz

■ Poznámky

42 Miloš Hořejš, *Protektorátní Praha jako německé město. Nacistický urbanismus a Plánovací komise pro hlavní město Prahu*, Praha 2013.

43 M. Bouchenaki je bývalým ředitelem ICCROM a Centra světového dědictví a do současnosti působí jako poradce UNESCO, zejména pro témata kulturního dědictví v arabském regionu.

44 Kromě autorky článku byla v auditoriu Ing. Zuzana Jandlová, zástupkyně ředitele odboru mezinárodních vztahů Ministerstva kultury, a Mgr. Lada Pekárková z téhož odboru, specialistka na světové dědictví. Českou republiku dále reprezentoval doc. PhDr. Martin Horáček, Ph.D., člen Exekutivního výboru ČNK ICOMOS.

Kritické aspekty vývoje osídlení (13.–18. století)

Ve čtvrtek 20. října 2022 se v prostorách pražského Akademického konferenčního centra uskutečnil workshop s názvem *Kritické aspekty vývoje osídlení (13.–18. století)*, který uspořádal Historický ústav Akademie věd ČR. Kulturní krajina a její proměny v dějinách zde dostaly prostor v široké škále příspěvků, v nichž autoři představili nejrozumnější poznatky jak širšího geografického záběru, tak i z konkrétních terénních výzkumů.

Josef Žemlička (Historický ústav AV ČR) se v úvodním příspěvku *Středověké Podralsko* zaměřil na středověké osídlení prostoru mezi řekou Ploučnicí, Kuřívody, Mnichovým Hradištěm a Mimoní, tedy severozápadního Boleslavska, pro který použil název analogický k Podještědí. Jako charakteristické rysy tohoto prostoru jmenoval členitý terén a písčitou kyselou půdu s nedostatkem vody, která není vhodná pro zemědělskou činnost. Zmínil též, že tato oblast byla už od Rakouska-Uherska využívána armádou. Jádrem příspěvku byl rozvoj osídlení, jež vznikalo kolem jedné z větví žitavské obchodní stezky a bylo iniciováno zejména panovníkem, Vartenberky a později též Berky z Dubé. Nastínil rovněž různé typy vazeb ustavených ve středověku (např. síť farních kostelů), které přetrvávaly až do raného novověku. Po roce 1945 z původního osídlení zaniklo 15–20 sídlišť, po nichž dnes nejsou žádné stopy. Stranou zájmu nezůstala ani problematika jejich lokace. Na okraj svého výkladu Žemlička upozornil na nejasnost v přepočtu míry jednoho lánů na 18 hektarů. To představuje dost rozsáhlou zemědělskou plochu a znamenalo by to, že čtvrtláník, jenž je dnes obvykle nahlížen jako drobný zemědělec, ve skutečnosti neobdělával nijak zanedbatelnou plochu.

Robert Šimůnek (Historický ústav AV ČR) s Janem Klimešem (Ústav struktury a mechaniky hornin AV ČR) představili téma „*Excentrické gotické kostely a proměny struktury osídlení: možnosti a limity interpretace*“. V první části Šimůnek nejprve shrnul typologii lokalit středověkých kostelů. Upozornil přitom, že po zániku původního osídlení často kolem kostelů zůstávaly funkční vazby, prezentované např. dodnes fungujícími hřbitovy. Dále se pak zaměřil na solitérní kostely se vztahem k historickému jádru do vzdálenosti jednoho kilometru, které prezentoval na příkladu kostela sv. Máří Magdaleny mezi hradem Věžkou a vsí Druztovou. Motivací pro jeho založení byla

1

Obr. 1. Pozvánka na workshop *Kritické aspekty vývoje osídlení (13.–18. století)*. Zdroj: Historický ústav AV ČR, 2023.

lokace původního farního kostela v Dýšině, který se nacházel za řekou. Poté navázal Klimeš s otázkou, zda může být geologie klíčem k interpretaci takových kostelů. Zaměřil se přitom na hranu terénní terasy nad nivou řeky Otavy, kde se nacházejí hned čtyři takové kostely: Krupá, Žlutice, Přívětice a Oškobrhn. U každé z těchto lokalit krátce uvedl možnosti, které z geologického hlediska mohly vést k zániku původního osídlení, pokud existovalo. Upozornil přitom na problém, že vazba solitérních kostelů, zaniklých vsí a přírodních katastrof je uchopitelná jen velmi málo.

Tématu zanikajících lokalit se věnovala též Eva Doležalová (Historický ústav AV ČR) v příspěvku *Kam zmizeli farníci? Zaniklá osídlení u dochovaných církevních staveb*. Zaměřila se především na problematiku zániku osídlení, jež buď nenaplnila očekávání svých zakladatelů, nebo zanikla v důsledku nejrozumnějších nepříznivých okolností. Zatímco některé lokality zanikly zcela, u některých došlo k obnově osídlení, byť třeba jen částečnému. Specifickou kategorií těchto lokalit prezentovala na místech, kde po zániku sídliště zůstal zachován kostel či kaple, na jehož provoz byla navázána sídla v širším okolí. V závěru pak vyslovila názor, že kostel mohl být záměrně situován mezi lokalitami, které pro něj byly spádové. V takovém případě by jeho opuštěnost byla jen zdánlivá. Stejně tak mohlo být původní osídlení jen velmi